

Анотація

Валентина Слюзко, Сергей Плахтий

Нравственное сознание как философское понятие

В статье актуализировано и изучено проблему ретроспективного анализа ключевого понятия «нравственное сознание» в философских науках. Доведено, что изучаемая проблема актуальна, о чем сказано в постановке проблемы публикации. Названо персоналии исследователей сферы гуманитарных знаний, в поле зрения которых научный интерес к проблеме нравственного сознания.

Осуществлен анализ содержания ключевых понятий изучаемой проблемы: «мораль», «этика», «нравственное сознание» в философских научных исследованиях.

В рамках статьи осуществлен ретроспективный анализ развития мировой этической мысли в сфере нравственности личности в античной философии, философии средних веков, эпохи возрождения, просвещения и т. д. Обобщено, что народная педагогика вместе с религией породили народную деонтологию и теологическую этику, которые стали фундаментом этики как науки о нравственности, о нравственном сознании, о нравственном воспитании.

Выводы обобщают мысль, что философия длительное время была научным истоком изучения нравственного в человеческом сознании. В ее недрах сформировались этика, педагогика, психология. Развитие этих наук неотделимо от изучения сознания человека в сфере нравственного. Именно философия определила понятие нравственности как очень специфической части человеческого сознания в особых формах мышления этическими понятиями и категориями и имеет свою проблематику.

Ключевые слова: мораль, нравственность, этика, теологическая этика, деонтология, народная педагогика, нравственное сознание, нравственное воспитание.

Summary

Valentyna Sliuzko, Serhii Plakhtii

Moral Consciousness as Philosophic Notion

The problem of retrospective analysis of the key notion "Moral Consciousness" in philosophic sciences has been actualized. It is proved that the problem under research is topical, it is mentioned in the problem definition of the publication. The personals of the researchers of the sphere of humanitarian knowledge, in whose field of vision was scientific interest to the problem of moral consciousness, have been called.

Analysis of the content of the key notions of the problem under research: "moral", "ethics", "moral consciousness" has been done in philosophic scientific researches.

Within a framework of the article retrospective analysis of development of the world ethic thought in the sphere of morality of personality in ancient philosophy, Middle Age philosophy, renaissance, the Age of the Enlightenment, etc., has been done. It is generalized that folk pedagogics together with religion engendered folk deontology and theological ethics, which became the fundamentals of ethics, as a science about morality, moral consciousness, moral education.

The conclusions generalize the idea that philosophy for a long time was the scientific source of study moral in human consciousness. Inside it ethics, pedagogics, psychology were formed. Development of these sciences is inseparable from the study of human consciousness in moral sphere. It was philosophy that determined the notion of morality as quite specific part of human consciousness in special forms of thinking using ethic notions and categories, and that has its range of problems.

Key words: moral, morality, ethics, theological ethics, deontology, folk pedagogics, moral consciousness, moral education.

Дата надходження статті: «25» лютого 2014 р.

УДК 37:796.011.3(477)»19/20»(09)(045)

СЕРГІЙ СТОКРАТНИЙ,
здобувач, викладач
(м.Хмельницький)

Розвиток шкільної фізичної освіти в Україні у 90-х роках ХХ – на початку ХХІ ст.

У статті розглянуто основні періоди розвитку шкільної фізичної освіти. Оскільки природничо-математична освіта, зокрема фізика, є важливим компонентом у розвитку особистості, це і спонукало до вибору теми. Шкільна фізична освіта в Україні протягом вище зазначеного періоду зазнавала значних змін. Саме тому, проаналізувавши розвиток шкільної фізичної освіти, можна співставити різні етапи розвитку та зробити певні висновки. Автором охарактеризовано основні зміни, яких зазнавала шкільна фізична освіта протягом зазначеного періоду. Проаналізовано джерельну базу з даної теми. Аналіз досліджень науковців показав, що на початку 90-х рр. ХХ ст. шкільна фізична освіта була на неналежному рівні, оскільки в учнів був наявний низький рівень знань, використовували застарілі підручники, недостатньо було

фізичних приладів, що унеможливило якісне проведення лабораторних робіт. Саме через ці проблеми вимагали змін не тільки шкільна фізика, але й вся система загальної середньої освіти.

У статті також охарактеризовано період запровадження 12-річної системи навчання, яка супроводжувалась перебудовою, зміною навчальних програм, випуском нових підручників. Але, як показав час, ця ідея не знайшла свого продовження. Велику увагу автором приділено запровадженню 12-бальної системи оцінювання знань, умінь і навичок учнів, що вплинуло на зміни в програмах, критеріях оцінювання.

Проаналізувавши розвиток шкільної фізичної освіти дослідженого періоду зроблено висновки про те, що потрібно продовжувати пошук принципово нового в теорії та практиці навчання, експериментувати з навчальними програмами з фізики, що дасть змогу перейти на вищий рівень викладання, а відповідно – засвоєння знань учнями.

Ключові слова: природничо-математична освіта, шкільна фізична освіта, загальноосвітня школа, профільне навчання, навчальна програма, посібники.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Зміст загальної середньої освіти, програми і навчальні плани, підручники та навчальні посібники – це стрижень, на якому базується вся загальна середня освіта, що впливає на якість освіти в цілому. Від того, що і як ми вивчатимемо в школі, залежить, якого громадянина, яку особистість формуватиме школа, до якого суспільства прагнутиме Україна. У системі загальної середньої освіти важливе місце відводиться природничо-математичній складовій. Саме в ній віддзеркалюються ті основні показники, що характеризують перспективи розвитку країни загалом, її інноваційний потенціал. Поліпшення якості шкільної освіти, зокрема, природничо-математичної, є необхідною умовою формування інноваційного суспільства та конкурентоспроможності економіки.

В умовах становлення і розвитку високотехнологічного інформаційного суспільства в Україні виникає необхідність підвищення якості та пріоритетності шкільної природничо-математичної освіти, включення природничо-математичних предметів до навчальних планів усіх рівнів освіти, поліпшення природничо-математичної підготовки учнів.

Фундаментальна природничо-математична освіта є одним з основних чинників розвитку особистості, що потребує оновлення її змісту з урахуванням суспільних запитів, потреб інноваційного розвитку науки та виробництва, запровадження сучасних методів навчання, поліпшення якості підготовки та видання навчально-методичної літератури, удосконалення механізмів оцінювання результатів навчальної діяльності. Реформування потребують також підготовка та система підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів. Здобуття якісної шкільної природничо-математичної освіти є однією з найважливіших гарантій реалізації громадянами їх інтелектуального потенціалу, вирішальним чинником утвердження соціальної справедливості та політичної стабільності.

Аналіз досліджень і публікацій... Наукові дослідження з історії розвитку навчання фізики перебували в полі зору таких учених як О.Бугайов (визначення тенденцій розвитку навчання фізики в сучасній загальноосвітній школі), О.Сергеев (становлення і розвиток методики навчання фізики). Дослідження деяких проблем, пов'язаних з історією змісту шкільної фізичної освіти, провели автори, які розглядали цей феномен у контексті історико-педагогічної науки. Серед них є праці О.Балабетяна, А.Волошиної, М.Головка, О.Лещинського, В.Мацюка, Є.Сулуженко, Н.Форостяної, О.Школи, де проаналізовано позитивні зрушення та характерні особливості змісту і методики викладання фізики, розглянуто питання вдосконалення навчальних планів і програм з фізики, їх значення для становлення та розвитку предмета.

Підґрунтям для досліджуваної проблеми є праці, що створюють теоретичну базу сучасної шкільної фізичної освіти. Такі вчені як П.Атаманчук, О.Бугайов, С.Величко, С.Гончаренко, О.Іваницький, Є.Коршак, О.Ляшенко, М.Мартинюк, А.Павленко, Ю.Пасічник, М.Садовий, В.Сиротюк, В.Сергієнко, О.Сергеев, В.Шарко, М.Шут та ін. висвітлюють нові методологічні та методичні підходи до вивчення фізики у школі.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз змісту природничо-математичної освіти, зокрема фізики, з 1991 р. до сьогодні, оскільки відбувалося становлення цієї важливої складової частини всієї системи загальної середньої освіти у цей період.

Виклад основного матеріалу... В 2010 р. була схвалена Концепція державної цільової соціальної програми підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 р. Причинами виникнення проблем та обґрунтування необхідності їх вирішення є:

- недосконалість змісту шкільної освіти внаслідок невизначеності пріоритетних напрямів навчання, перевантаження природничо-математичних предметів фактологічним і другорядним матеріалом;
- низька якість окремих підручників з природничо-математичних предметів;

- незадовільний стан матеріально-технічного забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів, що негативно впливало на якість проведення лабораторно-практичних робіт з природничих предметів та якість освіти, дотримання вимог відповідного державного освітнього стандарту;

- вчителі традиційно орієнтовані на запам'ятовування учнями певних абстрактних алгоритмів дій, а не на організацію пошукової діяльності, розвиток самостійності мислення, формування відповідних компетенцій. Результати участі учнів 8-х класів у міжнародних порівняльних дослідженнях якості шкільної природничо-математичної освіти підтверджують нездатність українських школярів використовувати здобуті знання та вміння в реальних ситуаціях повсякденного життя. Такі недоліки зберігаються до закінчення школи, про що свідчать результати аналізу виконання випускниками завдань зовнішнього незалежного оцінювання з природничо-математичних предметів;

- недостатній рівень кваліфікації педагогічних кадрів, значна частина яких є пенсійного або передпенсійного віку, а також недосконалість системи відбору та професійної підготовки, низький рівень мотивації молоді щодо вибору професії педагога, низький відсоток випускників вищих педагогічних навчальних закладів, які працюють за фахом, унаслідок невисокого рівня заробітної плати та невирішеності соціально-побутових проблем за місцем роботи [3].

У процесі трансформації змісту середньої освіти змінювалися програми, навчальні плани, підручники, посібники. Наше основне завдання у процесі аналізу змісту природничо-математичної освіти, зокрема фізики, полягає у виявленні основних результатів цих змін. На основі опрацьованих статей, коментарів щодо змісту середньої освіти зроблено висновки про якість реформ за відповідний період.

Дослідження науковців показали, що українські школярі володіють значним фактологічним матеріалом, здатні виконувати типові завдання, розв'язувати прості задачі, проте виявляють недостатню вправність під час застосування знань у реальних практичних ситуаціях, погано володіють методами наукового пізнання, характерними для природознавства. Тобто у їх свідомості не сформовано цілісної наукової картини світу та відповідного стилю мислення, хоча вони й засвоїли відповідні фізичні теорії й поняття.

У 1996 р. було прийнято Програму родинно-національного виховання та навчально-тематичний план педагогічної освіти батьків. На розвиток системи освіти були спрямовані Закони України «Про освіту» (1991 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р.), «Про професійно-технічну освіту» (1998 р.), Укази Президента України «Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні» (1996 р.), «Про заходи щодо поліпшення функціонування та розвитку загальної середньої освіти», «Про основні напрями реформування професійно-технічної освіти» [7].

Удосконалений варіант першої навчальної програми з фізики був опублікований у 1996 р. На базі цього єдиного для учнів 7–11 класів двоступеневого курсу вдосконалюється й відповідна йому методична система навчання та адекватні їй підручники (Є.В.Коршак, О.І.Ляшенко, В.Ф.Савченко), у тому числі профільне диференційоване навчання на другому ступені (С.У.Гончаренко). Інший (другий) варіант методичної системи навчання фізики розбудовується на основі програми інтегрованого курсу «Фізика. Астрономія» (7–9 класи) спільно з профільними курсами фізики в старших класах (О.І.Бугайов, М.Т.Мартинюк, В.В.Смолянець) [1].

Як і для інших бюджетних сфер, 90-ті рр. ХХ ст. були дуже складними для вітчизняної середньої школи. Такі проблеми, як постійне недофінансування галузі, низький рівень заробітної плати вчителів, брак підручників та іншої навчальної літератури, низький рівень матеріально-технічного забезпечення шкіл залишаються актуальними і на сьогоднішній день.

Проведений історико-педагогічний аналіз в період 90-х рр. ХХ століття дав підстави стверджувати, що розвиток змісту шкільної фізичної освіти зазначеного періоду, який характеризується розробленням стратегії розвитку національної фізичної освіти на найближчі роки і на перспективу. Визначено принципи побудови змісту шкільної фізичної освіти: науковість, полікультурність, світський характер, системність, інтегрованість; принципи реалізації змісту: єдність навчання й виховання, гуманізм, демократизм, громадська свідомість.

З 1991 по 1995 рр. відбувалося оновлення загальноосвітньої школи незалежної України, зокрема шкільної фізичної освіти. Почався творчий процес пошуків створення оптимальних умов для розвитку кожного учня, формування людини з новим рівнем свідомості, здатної до самооцінки та критичного мислення.

Вивчаючи і використовуючи педагогічну та методичну спадщину, вчені-методисти дійшли висновку про необхідність прийняття ідеї багатоваріантності планів і програм, що значно розширює можливість вибору шляхів досягнення не тільки обов'язкового для всіх учнів базового рівня фізичної освіти, але й більш високих рівнів, у тому числі достатніх для продовження навчання у вищих навчальних закладах України і за кордоном. Важливою віхою у становленні та розвитку

курсу фізики в національній школі України стало створення нової концепції навчання фізики в загальноосвітній школі. У концепції подано ґрунтовну характеристику стану та тенденцій розвитку шкільної фізичної освіти в Україні й світі, обґрунтовано цілі навчання, детально розглянуто зміст фізичної освіти окремо для кожного етапу навчання з притаманними особливостями. Українська школа нарешті одержала нове покоління національних посібників з фізики. Це свідчить про те, що вітчизняна методика навчання фізики вийшла на власний шлях розвитку. Актуальним питанням стає комплексне розроблення методичного забезпечення навчання фізики в сучасних умовах.

У середині 1990-х рр. колектив, очолюваний О.Бугайовим, здійснив обґрунтування структури та змісту фізичної освіти. За результатами досліджень створені у 1996 р. програми для середніх загальноосвітніх шкіл (7-11 класи), які стали першими програмами з фізики для середньої школи в умовах виокремлення вітчизняної системи освіти та першим кроком до впровадження державного стандарту шкільної фізичної освіти. Збірник включав програму інтегрованого курсу «Фізика. Астрономія» для 7-9 класів основної школи, рівневі програми для 7-9 класів, профільні програми для 10-11-х класів масової школи та орієнтовну програму поглибленого вивчення фізики у 8-11-х класах загальноосвітніх, спеціалізованих шкіл та природничо-математичних ліцеїв. У програмах реалізовано глибоку диференціацію та рівневий підхід в організації навчання фізики учнів загальноосвітньої школи [4].

За цими програмами загальноосвітня школа працювала 5 років. Програми мали експериментальний характер і забезпечили перехід до впровадження державних стандартів фізичної освіти у середній загальноосвітній школі та стали основою для створення і впровадження підручників з фізики нового покоління.

Із запровадженням 12-бальної системи оцінювання виникла потреба в розробці принципово нових підходів у визначенні вимог до знань, умінь та навичок учнів загальноосвітньої школи, що мають формуватися під час вивчення ними шкільного курсу фізики. Згідно з рішенням колегії Міністерства освіти і науки від 17.08.2000 р. [2] та спільного з АПН України наказу «Про запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти» №428/48 від 04.09.2000 р. розроблено критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з фізики. Працюючи над удосконаленням структури та змісту шкільного курсу фізики, професор О.Бугайов одним із перших дослідив проблеми профільного навчання. Запропонована ним в 2001 р. Концепція профільного навчання фізики [3] отримала схвальні відгуки та склала основу організації навчання фізики в 12-річній школі У 2001 р. в лабораторії математичної і фізичної освіти Інституту педагогіки АПН України розроблені навчальні програми з фізики для загальноосвітніх закладів (автори О.Бугайов, Л.Закота, Д.Костюкевич, М.Мартинюк), за якими старша загальноосвітня школа працює до сьогодні.

Період початку ХХІ ст. характеризується переходом загальноосвітніх навчальних закладів і, зокрема, фізичної освіти, на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання. Широкомасштабне реформування шкільної фізичної освіти на засадах особистісно орієнтованого, компетентнісного підходів, впровадження системи незалежного тестування як моніторингу якості результатів учіння, розвиток, формування природничо-наукової культури особистості. Відповідно до нової програми з фізики (2002 р.) на конкурсній основі було запроваджено альтернативні оригінальні підручники у комплекті з методичними посібниками для учнів та вчителя: «Фізика-7» (Ф.Я.Божинова, Н.М.Кірюхін, О.О.Кірюхіна), «Фізика-7» (В.Р.Ільченко, С.Г.Куликовський, О.І.Ільченко), «Фізика-7» (Л.Е.Генденштейн), «Фізика-8» (Є.В.Коршак, О.І.Ляшенко, В.Ф.Савченко), «Фізика-8» (В.Д.Сиротюк) та ін.

Сучасний етап розвитку змісту шкільної фізичної освіти характеризується інтенсивними та цілеспрямованими пошуками принципово нового в теорії й практиці навчання, управлінні навчальним процесом. Відбувається різка «методологізація» методичного знання, що визначається як система знань про вихідні положення, обґрунтування і структуру дидактичної теорії, принципи та способи набуття нових знань.

Ідеї стандартизації та конкретизації вимог до навчальних досягнень учнів з фізики були розвинуті в профільних програмах з фізики для старшої школи, розроблених в 2004 р. Цього ж року постановою Кабінету Міністрів України №24 було затверджено Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [2], який визначає як загальні вимоги до освіченості учнів і випускників основної та старшої школи, так і основні змістові лінії та базові вимоги до опанування змісту шкільного курсу фізики. Державний стандарт став основою для розробки навчальних програм з фізики, що конкретизують його положення. У 2005-2007 рр. за результатами конкурсу програм для 12-річної школи, проведеного Міністерством освіти та науки України, було створено програму для основної (базовий курс фізики, 7-9 класи) та програми для старшої школи (рівень стандарту – 10-11 класи), академічний рівень та рівень профільного навчання фізики – 10-12 класи [6].

Висновки... Період з 1991 р. до початку ХХІ ст. характеризується розвитком шкільної фізичної освіти в Україні на засадах інноваційних дидактичних та інформаційно-комунікаційних технологій; характерний розробкою двох альтернативних варіантів методичних систем.

Таким чином, протягом 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. шкільна фізична освіта зазнавала певних змін і корективів, але основні тенденції щодо навчання, виховання учнів залишались незмінними. Аналіз розвитку шкільної фізичної освіти в окреслений період показав, що природничо-математична складова шкільної освіти, зокрема фізика, пережила багатогранну трансформацію. У 90-х рр. ХХ ст. навчання фізики характеризується досить низьким рівнем знань учнів, застарілими підручниками, недосконалими програмами, відсутністю приладів. Перехід на 12-річний термін навчання не знайшов свого втілення, але за цей період програми були перероблені, випущені нові підручники. Введення 12-бальної системи оцінювання також вимагало до змін. Все це спонукало до удосконалення рівня викладання фізики.

Список використаних джерел і літератури:

1. Головка М. В. Використання матеріалів з історії вітчизняної науки при вивченні фізики та астрономії / М. В. Головка. – К. : ТОВ «Міжнар. фін. агенція», 1998. – 93 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 // Фізика та астрономія в сучасній школі : наук.-метод. журн. – 2012. – № 4 (99) (трав.). – С. 2–8.
3. Концепція Державної цільової соціальної програми підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 1720-р // Фізика та астрономія в школі. – 2010. – № 11–12 (86–87). – С. 3–4.
4. Лень А. Зразковий фізичний кабінет у Києві (до 90-ї річниці заснування при Педагогічному музеї України) / Анатолій Лень, Микола Шут // Фізика та астрономія в школі. – 1996. – № 2. – С. 43–46.
5. Сосницька Н. Л. Фізика як навчальний предмет у середній загальноосвітній школі України : історико-методологічні і дидактичні аспекти : [моногр.] / Н. Л. Сосницька. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – 399 с.
6. Сторіжко В. Основні положення Концепції створення та впровадження в навчальний процес сучасних засобів навчання з природничо-математичних і технологічних дисциплін / Володимир Сторіжко, Валерій Биков, Юрій Жук // Фізика та астрономія в школі : наук.-метод. журн. – 2006. – № 2 (53) (берез.-квіт.). – С. 2–7.
7. Школа О. В. Історія зародження, становлення та розвитку наукових шкіл методики навчання фізики в Україні : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Школа Олександр Васильович. – Запоріжжя, 1997. – 181 с.

Spysok vykorystanykh dzherel i literatury:

1. Holovko M. V. Vykorystannia materialiv z istorii vitchyznianoï nauky pry vyvchenni fizyky ta astronomii. Kyiv, TOV «Mizhnar. fin. ahentsiia», 1998, 93 p.
2. Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity : zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 lystopada 2011 r. № 1392, *Fizyka ta astronomiia v suchasniï shkoli : nauk.-metod. zhurn.*, 2012, № 4 (99) (trav.), pp. 2–8.
3. Kontseptsiiia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy pidvyshchennia yakosti shkilnoi pryrodnycho-matematychnoi osvity na period do 2015 roku : skhvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 serpnia 2010 r. № 1720-r, *Fizyka ta astronomiia v shkoli*, 2010, № 11–12 (86–87), pp. 3–4.
4. Len A., Shut M. Zrazkovyi fizychnyi kabinet u Kyievi (do 90-yi richnytsi zasnuvannia pry Pedahohichnomu muzei Ukrainy), *Fizyka ta astronomiia v shkoli*, 1996, № 2, pp. 43–46.
5. Sosnytska N. L. Fizyka yak navchalnyi predmet u seredniï zahalnoosvitniï shkoli Ukrainy : istoryko-metodolohichni i dydaktychni aspekty: monohrafiia. Kyiv, NPU imeni M. P. Drahomanova, 2005, 399 p.
6. Storizhko V., Bykov V., Zhuk Yu. Osnovni polozhennia Kontseptsii stvorennia ta vprovadzhennia v navchalnyi protses suchasnykh zasobiv navchannia z pryrodnycho-matematychnykh i tekhnolohichnykh dystsyplin, *Fizyka ta astronomiia v shkoli : nauk.-metod. zhurn.*, 2006, № 2 (53) (berез.-kvit.), pp. 2–7.
7. Shkola O. V. Istoriia zarodzhennia, stanovlennia ta rozvytku naukovykh shkil metodyky navchannia fizyky v Ukraini : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / Shkola Oleksandr Vasylovych. Zaporizhzhia, 1997, 181 p.

Аннотация

Сергей Стократный

Развитие школьного физического образования в Украине в 90-х годах ХХ – начала ХХІ ст.

В статье рассмотрены основные периоды развития школьного физического образования. Поскольку естественно-математическое образование, в частности и физика, является важным компонентом в развитии личности, это и побудило автора к выбору этой темы. Школьное физическое образование в течение указанного периода испытывало значительные изменения. Именно поэтому, проанализировав развитие школьного физического образования, мы можем сопоставить различные этапы развития и сделать определенные выводы. Автор охарактеризовал основные изменения, которые переживало школьное физическое образование в течение указанного периода. Проанализированы первоисточники по данной теме. Исследования показали, что в начале 90-х гг. ХХ века школьное физическое образование было на ненадлежащем уровне. Делать такие выводы можно на основе низкого уровня знаний учащихся, устаревших учебников, отсутствия физических приборов, что делало невозможным проведение лабораторных работ. Именно эти проблемы требовали изменений не только школьная физика, но и вся система среднего школьного образования.

В статті також охарактеризовані період впровадження 12-річної системи освіти, яка супроводжувалась реструктуризацією системи освіти, зміною навчальних програм, випуском нових підручників. Але, як показало час, ця система не знайшла свого виправдання. Як наслідок – знову зміни в освіті. Велику увагу автор приділяє впровадженню 12-бальної системи оцінювання знань, умінь і навичок учнів. Це знову привело до потреби змінити програми, критерії оцінювання. Проаналізувавши розвиток школьного фізичного виховання, автор робить висновки, що потрібно продовжити пошук принципово нового в теорії і практиці освіти, експериментувати з навчальними програмами по фізиці, що дозволить перейти на більш високий рівень в освіті.

Ключові слова: природно-математична освіта, школьне фізичне виховання, загальноосвітня школа, профільне навчання, навчальна програма, посібник.

Summary

Serhii Stokratnyi

Development of School Physic Education in Ukraine in 1990-s – Beginning of the XXI Century

Main periods of development of school physic education have been considered in the article. As natural-mathematic education, in particular, physics is the important component in personality's development, it incited the author to choose this topic. School physic education during the mentioned period underwent considerable changes. That is why, having analyzed the development of school physic education, we can compare different stages of development and make some conclusions. The author characterized main changes, which school physic education underwent during the mentioned period of time. The source base on the topic has been analyzed. The researches showed that at the beginning of 1990-s school physic education had been on an adequate level. Such conclusions can be made on the bases of low level of pupils' knowledge, obsolete textbooks, absence of physical devices, which made impossible any laboratory works. These problems demanded changes of not only school physics, but of the whole system of secondary school education.

The article also characterizes the period of introduction of 12-year system of education, which was accompanied by the reconstruction of the system of education, change of curricula, publishing of new textbooks. But, as the time showed, this system didn't work properly. As a result, changes in education took place again. The author pays much attention to introduction of 12-grade system of knowledge, skills and abilities evaluation. It led to the necessity of changes in the programs and evaluation criteria. Having analyzed the development of school physic education, the author makes conclusions that it is necessary to continue search of essentially new in the theory and practice of studies, to experiment with the curricula on physics which can allow passing to the higher level in education.

Key words: natural-mathematical education, school physical education, general educational school, profile education, curriculum, manual.

Дата надходження статті: «11» лютого 2014 р.

УДК 782.1.03/071.4:929–051 Мирович С. (470+571)(045)

СВІТЛАНА ЦАРУК,
викладач
(м.Хмельницький)

Трансформація засад школи співу О.Мишуги у творчу та педагогічну діяльність його учнів (С.Мирович)

У статті висвітлено основні етапи творчого шляху видатної співачки, вокального педагога Софії Михайлівни Мирович в тісному зв'язку з життєвими принципами і переконаннями її учителя Олександра Мишуги. Зі спогадів самої С.Мирович, її учнів та віднайдених нами архівних матеріалів здійснено спробу дослідити вплив, який здійснив О.Мишуга як особистість, як митець, як співак, як автор системи постановки голосу на становлення і формування Софії Мирович – співачки та педагога.

У статті наведено докази успішної діяльності Софії Мирович – володарки колоратурного сопрано, яка впродовж життя співала на найкращих театральних сценах країни та мала значні успіхи у справі виховання молодих співачок.

Віднайдено методичні поради професора Софії Мирович, опубліковані в одному із наукових видань Ленінградської державної консерваторії ім.М.Римського-Корсакова 1940 р., здійснено їх аналіз з позиції врахування педагогом основних положень системи навчання співу О.Мишуги. Таким чином, документально підтверджено вагомість внеску учениці українського професора Олександра Пилиповича Мишуги у розвиток російського вокального мистецтва.

Ключові слова: Софія Мирович, оперна та концертна співачка, виконавська діяльність, творче життя, вокальне мистецтво, педагогічна діяльність, Олександр Мишуга, педагог, вокальна система О.Мишуги.